

Сучасні тенденції та перспективи розвитку судово-психологічної експертизи за юридично релевантними ситуаціями, зафіксованими у відеозвукозаписі

Тетяна Харіна

старша судова експертка сектору психологічних досліджень лабораторії
мистецтвознавчих, лінгвістичних та психологічних досліджень,
ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Мін'юсту України, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8482-2639>, e-mail: larinatatiana111@gmail.com

На підставі аналізу експертної практики розглянуто сучасні тенденції та перспективи розвитку судово-психологічної експертизи за юридично релевантними ситуаціями, зафіксованими у відеозвукозаписі.

Ключові слова: відеозвукозапис; юридично релевантна ситуація; судово-психологічна експертиза.

Contemporary Trends and Prospects for Forensic Psychology in Legally Relevant Situations Captured on Video and Audio Recordings

Tetiana Kharina

Based on an analysis of forensic practice, this paper examines current trends and future directions in forensic psychological examination as applied to legally relevant situations recorded on video and audio.

Keywords: forensic psychology; video analysis; audio analysis; legal evidence; a forensic examiner's testimony; psychological assessment; technology; law enforcement.

Джерелом розвитку судової експертології є досягнення криміналістики, природних і гуманітарних наук, потреби експертної і слідчої практики [1].

На сучасному етапі розвитку цифрових технологій, збільшення й удосконалення способів фіксації візуальної інформації щодо юридично значущих подій, перед судовими експертами постають нові завдання, які потребують негайного виконання.

Відповідно до нововведень, запроваджених Законом України від «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», електронні докази мають таку саму силу, що й письмові та речові докази, висновки експертів і показання свідків [2].

Норми щодо визначення, порядку надання та дослідження електронних доказів

фактично дублюються в господарському, цивільному та адміністративному процесах. За змістом ст. 96 Господарського процесуального кодексу України, ч. 1 ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 99 Кодексу адміністративного судочинства України «електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі» [3—5].

Для електронних доказів можна виокремити такі ознаки:

- існування в нематеріальному вигляді;
- необхідність використання певних технічних засобів для відтворення;

- можливість перенесення або копіювання на різні пристрої без втрати характеристик;
- існування оригіналу в багатьох місцях одночасно [6].

Об'єктивна реальність свідчить про те, що на основі застосування цифрових технологій дедалі більше вдосконалюються способи фіксації візуальної інформації. Сучасні зображення найчастіше мають електронну форму фіксації, яку застосовано в цифрових фото- та відеокамерах, відеореєстраторах, мобільних пристроях, камерах відеоспостереження тощо. Поява подібних об'єктів дослідження значно видозмінює методи, якими фахівці послуговуються під час проведення фототехнічної та портретної експертиз, доповнює їх знаннями про сучасні комп'ютерні засоби, а також засоби комунікації. Доступність диктофонів, поширення голосових повідомлень, цифрових фонограм впливають на можливості й особливості проведення судових фоноскопичних експертиз. Водночас судові експерти та фахівці з юридичною освітою зауважують, що відеозвукозапис, як і будь-який інший електронний доказ, має свої переваги й недоліки. Поміж основних переваг нового виду доказів називають:

- наочність;
- можливість відтворити інформацію, що має значення для справи (щодо обставин, послідовності дій учасників, інших фактичних даних певної юридично релевантної ситуації);
- застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Недоліки здебільшого стосуються питань щодо використання нового виду доказів на практиці (від суто технічних до юридичних):

- можливість пошкодження електронного доказу або його знищення;
- не визначено критерії того, як відрізнити оригінал електронного доказу від його копії (оригінали таких доказів, як і копії, найчастіше розміщені на сторонніх пристроях — таких, як

карти пам'яті, флеш-накопичувачі, диски тощо);

- можливість фальсифікації доказів шляхом монтажу, використання штучного інтелекту для створення фото-, аудіо- і відеофейків (питання щодо автентичності відеозвукозапису: як відрізнити справжній електронний доказ від підробки);
- якість аматорського формату відеозапису (незначний обсяг порівняно з іншими форматами відео);
- відсутність в аматорському відео необхідних реквізитів електронного доказу — таких, як фіксація дати та часу фільмування, місця події;
- умисне або випадкове спотворення подій на відеозвукозаписі, приховане відеоспостереження (наприклад, якщо неможливо побачити обличчя, з ким ведеться розмова, є уривки та певна вибірковість);
- у законодавстві чітко не визначено порядок збирання та забезпечення доказів в електронній формі, способи їх дослідження, процедури встановлення особи, відповідальної за розміщення інформації (ідентифікація) тощо [7—9].

Зазначені сучасними дослідниками проблемні питання, глобальний характер цифровізації, збільшення та ускладнення наукової інформації актуалізує міждисциплінарні дослідження. Особливо це стосується судової експертології, де процеси інтеграції та диференціації наукового знання мають ключове значення для формування й вдосконалення методичних основ різних видів судових експертиз.

На сучасному етапі розвитку науки під час розв'язання експертних завдань за ситуаціями, зафіксованими у відеозвукозаписі, психологи застосовують методики судово-психологічної експертизи за матеріалами відеозапису слідчих дій і методику щодо комунікативної взаємодії між особами, зафіксованими з камер зовнішнього спостереження [10]. Водночас збільшення кількості

наданих на дослідження аматорських відео як електронних доказів у цивільних, адміністративних, кримінальних провадженнях, зумовлює необхідність інтеграції судово-психологічних і криміналістичних знань, розроблення методичних рекомендацій з проведення комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз та експертиз відео-, звукозаписів за юридично релевантними ситуаціями, зафіксованими у відео-звукозаписі.

Отже, застосування інноваційних технологій значно змінює судово-експертну діяльність і саму науку судову експертологію, відкриває неосяжний потенціал для її подальшого розвитку, що, зі свого боку, не лише розширює можливості судових експертиз у вирішенні експертних завдань, які раніше вважали нерозв'язними, а й сприяє підвищенню якості та об'єктивізації висновків експертів.

Перелік джерел посилання

1. Щербakovський М. Г. Судова експертологія : навч. посіб. Харків, 2008. 192 с.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
6. Електронні докази: регулювання, яке буде складно застосувати на практиці / Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської області : офіц. сайт. 26.12.2017. URL: <http://kdkako.com.ua/elektronni-dokazi-regulyuvannya-yake-bude-skladno-zastosuvati/> (дата звернення: 11.09.2024).
7. Студенников С. Електронні докази в судовій практиці / Судово-юридична газета. 03.04.2019. № 10—13 (479—482). URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/138970-elektronni-dokazi-v-sudoviy-praktitsi> (дата звернення: 11.09.2024).
8. Лавренчук Т. Аудіо-, відео-, скріни: труднощі доказування / Юридична газета online. 24.11.2020. № 22 (728). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/audio-video-skrini-trudnoshchi-dokazuvannya-.html> (дата звернення: 11.09.2024).
9. Стефанів Н. Судова практика ККС Верховного Суду щодо допустимості електронних доказів / Верховний Суд : офіц. сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezentatsiia_Stefaniv.pdf (дата звернення: 11.09.2024).
10. Реєстр методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України : офіц. сайт. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search/5> (дата звернення: 11.09.2024).

Особливості огляду місця події при виявленні та вилученні слідів зламу

Тетяна Хомяк

судова експертка, Дніпропетровський НДЕКЦ МВС України, м. Дніпро, Україна;
e-mail: TatianaH@i.ua

Проаналізовано важливість правильно виявляти та вилучати сліди зламу під час огляду міста події. Обґрунтовано важливість виявлення, фіксування та вилучення слідів, установлення механізму зламу, реконструкції дій зломщиків. Зазначено правила виявлення та вилучення слідів зламу.

Ключові слова: сліди зламу, злам, огляд місця події, виявлення слідів.

Peculiarities of Scene Inspection in Detecting and Seizing Burglary Traces

Tatiana Khomyak

The paper analyzes the importance of accurate detection and seizure of burglary evidence during crime scene inspection. The importance of detecting, fixing and seizing traces, establishing the mechanism of burglary and reconstructing the burglar's actions is substantiated. Rules for detecting and seizing traces of burglary are provided.

Keywords: traces of burglary, burglary, crime scene inspection, detection of traces.

Успіх розкриття та розслідування злочину багато в чому залежить від слідів, які вдається виявити, зафіксувати та вилучити під час огляду місця події. Виявлені сліди (предмети, відображення, речовини тощо) докладно вивчають під час проведення діагностичних експертиз, з'ясовують їхню природу. Скоюючи правопорушення, злочинці часто вдаються до повного або часткового руйнування перешкоди, що стоїть на їх шляху. Вибір способу зламу перешкоди обумовлено, з одного боку, прагненням злочинців проникнути до об'єкту злочинного посягання найбезпечнішим (прихованим) шляхом, а з іншого — самою перешкодою (матеріалом, із якого вона виготовлена).

Багато злочинів проти власності вчиняють із застосуванням технічних засобів, до яких належать побутові знаряддя зламу (ломи, багри, пилки, сокири, молотки, монтажні лопатки-монтажування тощо), а також спеціально виготовлені інструменти цілей («фомка», «балерина», «гусяча лапа» тощо). Крім того, використовують випадкові предмети (металеві стрижні, труби, арматурні

прути тощо), за допомогою яких частково або повністю руйнують перешкоди. Сліди, які залишаються в результаті такого впливу, є об'єктами трасологічної експертизи.

Під час експертного дослідження таких слідів встановлюють вид застосовуваного знаряддя, проводять його ідентифікацію, визначають механізм впливу на різні предмети, способи зламу перешкод і замикаючих пристосувань. Усе це дає змогу одержати дані, що мають доказове значення під час розслідування кримінальних справ [1].

Цілеспрямоване та ретельне вивчення слідів знарядь зламу та інструментів, виявлених на місці події, дає змогу:

- усвідомити сутність та обставини злочину;
- визначити спосіб зламу та бік, із якого вчинено злам;
- визначити послідовність утворення слідів зламу;
- визначити приблизну кількість використаних знарядь та інструментів, їх групову приналежність та особливості;